

**GLASS IN BRNO
AND MORAVIA CA. 1200–1550
ASSESSMENT OF FINDS
HEDVIKA SEDLÁČKOVÁ**

I.

ARCHAIA
BRNO
z. ú.

MUSEUM OF
DECORATIVE
ARTS IN PRAGUE

u(p)m

The preparing of the book was financially supported by the Grant Agency of the Czech Republic (grant no. 404/07/004) and appears through financial support provided to the Museum of Decorative Arts in Prague by the Ministry of Culture of the Czech Republic as part of its long-term conceptual development programme for research institutions (ref. MK000023442).

Publisher: Archaia Brno z. ú. and Museum of Decorative Arts in Prague

Editor-in-chief: PhDr. Hedvika Sedláčková, CSc.

Editors: Mgr. Marek Peška, Ph.D., Mgr. Lenka Sedláčková and Ivana Herglová

Reviewers: Prof. PhDr. Zdeněk Měřínský, CSc. († 2016), Mag. Dr. Kinga Tarcsay

Copyright © Archaia Brno z. ú. and Museum of Decorative Arts in Prague, 2018

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, including the photocopying, recording, or any information storage or retrieval system, without permission in writing by the publication.

ISBN 978-80-907322-1-6

ISBN 978-80-7101-181-1

Glass in Brno and Moravia ca. 1200–1550

Volume I

Assessment of Finds

Hedvika Sedláčková ed.

ARCHAIA BRNO z. ú.

MUSEUM OF DECORATIVE ARTS IN PRAGUE

2018

Foreword

The collection of glass in the Museum of Decorative Arts in Prague is one of the most precious series of European and Bohemian glass in international museums. Its major part consists of rare collector's items formerly held by royal and aristocratic families, later also by burgher families, from where they made their way to this exceptional series, thanks to some leading glass collectors such as Vojtěch Lanna and others, including the museum workers. In his collection of glass, most of which he donated to the Museum of Decorative Arts in 1906, Vojtěch Lanna wanted to present an overview of the development of glass from antiquity to the 19th century, which is why he also assembled numerous Gothic vessels; nonetheless, their origin was not given, as was common practice in those days. The majority of them are krautstrunks of German provenance, the most important among which is a specimen with colour prunts. After Lanna's death many medieval vessels were sold and are now part of European museum collections, for example, a scheuer with blue threads and a ribbed ewer.

The museum was established in 1885, and from the early years of its existence the collection also included glass from archaeological excavations, which made some of the most important sources for the study of medieval glass. In the second half of the 19th century when Prague was rapidly turning into a European metropolis, representational buildings were constructed on the sites formerly occupied by older structures. The Rudolfinum site was one of them, followed by the neo-renaissance building of the Museum of Decorative Arts opposite, designed by architect Josef Schulz. Unfortunately, small finds from this period only bear a brief note "excavated on the Rudolfinum site". The site yielded, among others, fragments of a unique late-Gothic beaker with trunks and animal heads.

In 1937 the museum acquired a low Gothic club-shaped beaker from Hana Benešová, wife of the second Czechoslovak president. The context of the find is unknown, but in specialist literature it features as a beaker from Sezimovo Ústí, and represents one of the basic types of medieval drinkware of local provenance from the late 14th century.

The number of archaeological finds increased in the 1960s, due to intense research in the territory of major cities – Plzeň, Prague, Kutná Hora, Vysoké Mýto, Opava, Olomouc, Brno and others. In 1974 the Museum of Decorative Arts obtained a vessel excavated in Opava, a tall club-shaped beaker with applied grooved bands from the 15th century.

Archaeological research hugely benefits the study of medieval glass as it brings a wealth of information about the variability of shapes, and decorations, as well as about the milieu in which a particular kind of glass was used. Since the 1960s, an excellent manner of drawing documentation of finds has developed, communicating much more than even the most perfect photographs and enabling us to understand the manufacture of the given object and the glassmaker's work. And it also holds true about this publication devoted to archaeological finds from Moravia, as it includes drawings of the glass objects.

The study of the history of medieval glass and its place in material culture is associated with some prominent figures from the Museum of Decorative Arts. Karel Hetteš was the first to assess a specific shape of Bohemian glass and introduced it to the specialist discourse as a "Bohemian-type beaker". Emanuel Poche contributed to the incorporation of medieval glass into the context of material culture in Bohemia, while Dagmar Hejdová participated in the determination of the typology and chronology of Bohemian glass. Olga Drahotová is credited with the processing and publishing of a comprehensive overview of the development of glass in the Lands of the Bohemian Crown, including medieval glass. In addition, the museum highlighted the importance of medieval glass with several exhibitions documenting glassmaking in the Czech lands.

Within these traditions, the Museum of Decorative Arts in Prague decided to participate in further research through the publishing of a book on medieval glass in Moravia, also supported by the Ministry of Culture of the Czech Republic. Moravia holds a special position in the history of glassmaking and glass trade. Its connection with the culturally advanced countries in the south, with Venice and the neighbouring Kingdom of Hungary, especially under Matthias Corvinus, was always much closer, thanks to trade routes, than the connection of these lands with Bohemia with its own style in glassmaking. This is why the composition of finds differs in different periods. However, these differences and deviations clearly manifest what influences were in play in the glass production and use in the individual regions of the Kingdom of Bohemia. The geographical location and links with long-distance trade, the economic situation of the region, political and cultural background and the availability of the basic raw materials and technologies, all this is reflected in the glass products.

The author tried to incorporate all these aspects into a publication that took at least ten years to come to fruition, with two years of support from the Grant Agency of the Czech Republic, on the basis of materials and information assembled with the help of colleagues and collaborators.

Helena Brožková
Curator of the Glass Collection, Museum of Decorative Arts in Prague

Slovo úvodem

Sbírka skla Uměleckoprůmyslového musea v Praze představuje jeden z nejcennějších souborů evropského a českého skla ve světových muzeích. Její podstatnou část tvoří vzácné sběratelské předměty, uchovávané v panovnických, šlechtických a posléze i měšťanských sbírkách, odkud se zásluhou předních sběratelů, především Vojtěcha Lanny a dalších osobností včetně muzejních pracovníků, staly součástí dnes výjimečného souboru. Vojtěch Lanna chtěl ve své sbírce skla, z velké části věnované do Uměleckoprůmyslového musea v roce 1906, představit ucelený přehled vývoje skla od antiky po 19. století. Proto shromáždil rovněž četné gotické nádoby, ovšem v duchu tehdejšího sběratelství nebyl uváděn jejich původ. Jedná se většinou o krautstrunky německé provenience, z nichž nejvýznamnější představuje exemplář s barevnými nálepy. Řada středověkých nádob byla po Lannově smrti prodána a dnes zdobí sbírky evropských muzeí – například scheuer s modrými vlákny nebo konvice se žebry.

Od samých počátků existence muzea, založeného v roce 1885, se součástí sbírky stávalo také sklo z archeologických nálezů, což byl pro poznání středověkého skla jeden z nejvýznamnějších pramenů. V druhé polovině 19. století, kdy se Praha rychle proměňovala v metropoli evropského významu, byly na místech starší zástavby budovány reprezentativní budovy. Jako příklad budiž uvedena stavba Rudolfiny či o něco mladší protilehlá neorenesanční budova Uměleckoprůmyslového musea, postavená na základě projektu architekta Josefa Schulze. Drobné nálezy z tohoto období jsou žel pouze označeny stručnou poznámkou „vykopáno na místě stavby Rudolfiny“. Odtud pochází například zlomky unikátní pozdněgotické číše s choboty a zvířecími hlavičkami.

V roce 1937 získalo muzeum gotickou nízkou kyjovitou číši od Hany Benešové, manželky druhého československého prezidenta. Ani u tohoto předmětu neznáme bližší nálezové okolnosti, můžeme pouze konstatovat, že v odborné literatuře se již tradičně figuruje jako číše ze Sezimova Ústí a představuje jeden ze základních typů středověkého nápojového skla místní provenience z konce 14. století.

Teprve v 60. letech 20. století narůstá počet archeologických nálezů a to díky intenzivním výzkumům na území předních měst od Plzně, přes Prahu, Kutnou Horu, Vysoké Mýto, Opavu, Olomouc, Brno a další místa. V roce 1974 byla do sbírky Uměleckoprůmyslového musea v Praze zapsána číše pocházející z výzkumů v Opavě. Jednalo se o vysokou kyjovitou číši s natavenými vrubovanými pásky z 15. století.

Nechť zazní v tomto místě chvála archeologie. Ta nám totiž umožňuje poznání jinak nedochovaných skel, poznání variability tvarů i dekoru, v neposlední míře i poznání prostředí, v němž se jednotlivá skla uplatňovala. Od zmíněných 60. let minulého století se také ustálil vynikající způsob krešné dokumentace nálezů, který umožňuje sdělit mnohem víc než nejdokonalejší fotografie. Dovoluje pochopit postup výroby daného předmětu v práci skláře před pracovním otvorem. Tak je tomu i v případě práce věnované archeologickým nálezům Moravy, neboť i tady nechybí kresby předmětů.

Na poznání vývoje středověkého skla a jeho postavení v hmotné kultuře se významnou měrou podíleli osobnosti působící v Uměleckoprůmyslovém muzeu. Jmenujme především Karla Hetteše, který jako první posoudil význam specifického tvaru českého skla a do odborného povědomí ho uvedl jako „číši českého typu“, Emanuela Pocheho, který přispěl k zařazení středověkého skla do kontextu hmotné kultury Čech a Dagmar Hejdovou, která se podílela na vypracování typologie a chronologie českého skla. Olga Drahotová se zasloužila o vypracování a vydání uceleného přehledu vývoje skla v zemích Koruny české, kde je samozřejmě zahrnuto i sklo středověké. Muzeum také zdůrazňovalo význam středověkého skla v dějinách na několika výstavách s tematikou skla a sklářské výroby v Čechách.

V duchu těchto tradic se Uměleckoprůmyslové muzeum rozhodlo podpořit, s přispěním Ministerstva kultury České republiky, další poznání vydáním publikace, věnované středověkému sklu na Moravě. Morava má v historii sklářské výroby i obchodu postavení zcela zvláštní. Její sepetí s kulturně vyspělejším jihem, s Benátkami i sousedním Uherským královstvím především v době vlády Matyáše Korvína, bylo vždy díky dálkovým cestám mnohem těsnější než v případě Čech s rozvojem vlastního sklářství. Proto se složení nálezů v jednotlivých dějinných etapách liší. Právě tyto rozdíly a odlišnosti však názorně ukazují, jaké vlivy působily na výrobu a používání skla v jednotlivých zemích Koruny české a umožňují vytvoření celkového plastického obrazu. Geografická poloha a snadné napojení na dálkové obchodní cesty, ekonomická situace regionu, politické a kulturní zázemí i dostupnost základních surovin a technologické znalosti, to vše velmi konkrétně odrážejí výrobky ze skla.

Tyto aspekty se na základě materiálů a informací, shromážděných s pomocí kolegů a spolupracovníků snažila postihnout autorka v práci, vznikající po dobu nejméně deseti let s dvouletou podporou Grantové agentury České republiky.

Helena Brožková
kurátorka sbírky skla Uměleckoprůmyslového musea v Praze

Content

7	»	Chapter 1	History and State of Research into Mediaeval Glass in Moravia (Hedvika Sedláčková)
13	»	Chapter 2.1	Moravia and Brno under the Přemyslids (Rudolf Procházka)
22	»	Chapter 2.2	Glass in the Přemyslid Era: ca. 1200–1310 (Hedvika Sedláčková)
43	»	Chapter 2.3	The Glass Trade in Moravia in the 13th Century and the Situation in Central Europe (Excursus) (Hedvika Sedláčková)
49	»	Chapter 3.1	Moravia and Brno in the Luxembourg Period 1310–1411/19 (Hana Jordánková and Rudolf Procházka)
58	»	Chapter 3.2	Glass of the Luxembourg Period: from around 1310–1420/30 (Hedvika Sedláčková)
84	»	Chapter 3.3	Glassmakers in Brno (Excursus) (Milena Flodrová)
93	»	Chapter 4.1	Moravia in 1411–1550 (Hana Jordánková and Rudolf Procházka)
103	»	Chapter 4.2	Glass in the Hussite and post-Hussite Period: approximately 1420/30–1470/80 (Hedvika Sedláčková)
123	»	Chapter 5	Glass in the Period of Matthias Corvinus and the Jagiello Kings: around ca. 1480–1525 (Hedvika Sedláčková)
151	»	Chapter 6	Glass in the Period of the early Habsburg Rule: 1526 – ca. 1550 (Hedvika Sedláčková)
159	»	Chapter 7.1	Archaeological Glass from Moravia: Assessment of the Chemical Composition (Katharina Müller and Dana Rohanová)
183	»	Chapter 7.2	Hedwig Beakers (Karl Hans Wedepohl)
187	»	Chapter 7.3	Islamic Glass (Karl Hans Wedepohl)
191	»	Chapter 8	The Marking and Dating of Features (Hedvika Sedláčková)
209	»	Chapter 9	Bibliography and Abbreviations